

L. Enners, V. Dierschke & S. Garthe (eds.)

Seevögel 2022 Band 43. Sonderheft Eissturmvogel. Verein Jordsand, Ahrensburg, Germany

Gratis te downloaden van <https://www.jordsand.de/2023/01/25/sonderheft-%C3%BCber-eissturmvogel-ver%C3%B6ffentlicht/> of op dezelfde website te bestellen voor € 20,-.

De Duitse natuurvereniging 'Verein Jordsand' heeft in 2022 de noordse stormvogel *Fulmarus glacialis* tot zeevogel van het jaar verkozen. Om dit te vieren geeft de vereniging een speciale uitgave van hun tijdschrift 'Seevögel' uit, waarin de recente ontwikkelingen in het onderzoek over noordse stormvogels uitgebreid worden belicht. Elf artikelen en een fraai fotokatern behandelen de taxonomie, de historie, de verspreiding, broedpopulaties en mogelijke bedreigingen van de noordse stormvogel in de Duitse Noordzee en omliggende gebieden. Deze speciale uitgave is in het Duits geschreven, maar de artikelen zijn toegankelijk gehouden en worden begeleid door talloze mooie foto's en figuren. Samenvattingen en beeldonderschriften worden in het Engels meegeleverd. De artikelen zijn voorzien van uitgebreide literatuuroverzichten.

Kai Borkenhagen en collega's geven in het inleidende hoofdstuk een kort overzicht, onder andere over de anatomie, de taxonomie en de kleurvariatie van noordse stormvogels.

Al in de zestiende eeuw wordt de noordse stormvogel beschreven door verschillende walvisvaarders, expeditiedeelnemers en vroege (natuur-)onderzoekers. Harro Müller neemt de lezer in het tweede hoofdstuk over 'Der Malle-mucke' mee terug in de tijd en geeft een inkijkje in de notities, afbeeldingen en dagboeken van de verschillende reizigers, die de stormvogel als 'onverschrokken en vraatzuchtig' omschrijven, en als stinkend beest dat je maar beter alleen in noodgevallen kon eten (wel eerst koken en daarna in boter bakken!). Aan de andere kant waren grote aantallen vooral rond de walvisschepen te vinden en hun onbevreesdheid zorgde ervoor dat ze makkelijke buit waren voor de zeelui. Grote aantallen werden dan ook op verschillende Noord-Atlantische eilanden, zoals de Shetlands, maar ook op de Faeröer-eilanden en op IJsland gevangen en gepekeld als voorraad voor de lange donkere winters.

Tegenwoordig broeden noordse stormvogels ook op het Duitse eiland Helgoland. Volker Dierschke en collega's beschrijven in hoofdstuk 3 het verloop van de aantallen broedparen op het eiland in de loop der jaren. Het eerste broedpaar is in 1972 waargenomen; in 2005 broedde er een maximum van 121 paren op de kliffen van het eiland. De laatste beschikbare getallen zijn uit 2021, toen het aantal weer was afgenomen naar slechts 25 paar. De auteurs maken duidelijk dat het broedsucces van de noordse stormvogels nooit voldoende is geweest om de lokale populatie stabiel te houden. Redenen voor de grote fluctuatie in het aantal broedparen worden in het stuk uitgebreid besproken. De recente afname heeft vermoedelijk oorzaken die ook de algemene afname van noordse stormvogels buiten Helgoland kunnen verklaren: klimaatverandering zorgt voor te hoge temperaturen rondom de nesten, afname van over-

boord gegooid visserijafval (figuur 1) of verandering van het (natuurlijke) voedselaanbod zijn mogelijke factoren die volgens de auteurs een rol kunnen spelen.

Twee hoofdstukken beschrijven de verspreiding van noordse stormvogels in het Duitse gedeelte van de Noordzee (hoofdstuk 4) en in de Noord-Atlantische oceaan (hoofdstuk 7). Waarnemingen in Duitse wateren zijn volgens Kai Borkenhagen en Nele Markones voornamelijk gebaseerd op vogeltellingen vanaf schepen en vanuit vliegtuigen. Bij deze tellingen blijkt duidelijk dat de noordse stormvogel een echte zeevogel is: dichtbij de kust wordt hij buiten het broedseizoen niet vaak waargenomen. Kaarten van het Duitse gebied worden per seizoen getoond en geven aan dat vooral in de zomer, maar ook in de herfst, gebruik wordt gemaakt van het Duitse deel van de Noordzee. Met name de Doggersbank is dan druk bezocht door stormvogels. In de Noord-Atlantische oceaan worden noordse stormvogels gevolgd met GPS of lichtsensoren die aan of op de vogel bevestigd worden. Nina Dehnhard beschrijft in hoofdstuk 7 recente resultaten van het SEATRACK-project, waar in verschillende broedgebieden (bijvoorbeeld IJsland, Faeröer-eilanden, Schotland, Noorwegen) noordse stormvogels worden gezenderd. Op deze wijze zijn nieuwe inzichten in gedrag en verspreiding buiten het broedseizoen verkregen. Terwijl noordse stormvogels tijdens het broedseizoen tussen korte (~10 uur) en lange (enkele dagen) foerageertrips lijken af te wisselen, vertrekken zij na het broedseizoen uit het broedgebied en verspreiden ze zich op de centrale Noord-Atlantische oceaan, vaak ver weg van hun kolonies. De gebruikte lichtsensoren kunnen ook inzicht geven in het gedrag. Zo blijken noordse stormvogels in de donkere poolnacht in de buurt van (goed verlichte) visserij schepen te foerageren.

figuur 1. Een voorbeeld van vele noordse stormvogels (en jan-van-genten) die achter een visserijonderzoeksschip foerageren op overboord gegooid vis in de Centrale Noordzee, augustus 2012. Foto: Susanne Kühn

Een andere methode om meer over (storm)vogels te leren is door ze te ringen. Olaf Geiter beschrijft in hoofdstuk 5 dat op Helgoland slechts enkele vogels zijn geringd. De meeste vogels zijn op zee gevangen en geringd. De ringlocaties bevinden zich dan ook niet alleen in Duitse wateren maar ook rond IJsland of aan de westelijke kant van de Atlantische Oceaan. Op één vogel na komen van alle terugmeldingen van de in de Duitse Noordzee geringde exemplaren uit de Noordzee zelf. De uitzondering is een exemplaar dat op IJsland is gevangen en herringd met een IJslandse ring. De oudste noordse stormvogel met een Duitse ring is na 39,5 jaar dood gevonden. Om vogels op zee te vangen kunnen bijvoorbeeld schepnetten gebruikt worden, aangezien vaak honderden stormvogels visserij(onderzoeks-)schepen volgen en erg dichtbij komen (figuur 1). Martin Gottschling en collega's beschrijven in hoofdstuk 6 een andere methode, die vroeger gebruikt is, in onbruik is geraakt en nu opnieuw wordt toegepast. Hierbij worden botte vishaken met aas gebruikt. Op die manier konden de auteurs 718 stormvogels op de Noordzee vangen. Tot heden zijn er twee van deze vogels teruggevonden.

Nadat de noordse stormvogel in het begin van de twintigste eeuw enorm is toegenomen en zich vanaf IJsland en St. Kilda over de hele Noord-Atlantische oceaan verspreidde, neemt de populatie in de meeste kolonies waar data voor beschikbaar zijn weer sterk af. Volker Dierschke en Stefan Garthe gaan in hoofdstuk 8 op zoek naar redenen van de recente afname van broedvogels. Zij beschrijven de aantallen en trends in de grootste kolonies rond de Noordzee en daarbuiten en bespreken mogelijke oorzaken. Het afschaffen van *discards* (het overboord gooien van bijvangst en visresten), de bijvangst in de lange-lijnvisserij, het effect van *offshore*-windparken (die door noordse stormvogels gemeden worden), klimaat-

figuur 2. Noordse stormvogelkuiken op een warme dag in Óshlíð, IJsland, augustus 2021. Het kuiken hijgt van de hitte.
Foto: Susanne Kühn

figuur 3. De zuidelijke stormvogel *Fulmarus glacialoides* in de Centrale Weddellzee bij Antarctica, april 2022. Zuidelijke stormvogels hebben meer contrast op hun bovenvleugel en de vleeskleurige snavel is dunner en langer dan bij hun noordelijke tegenhanger. Foto: Susanne Kühn

verandering (figuur 2), en vervuiling kunnen alle bijdragen aan de afname. Het eten van plastics door noordse stormvogels is heel gewoon. Susanne Kühn en collega's beschrijven dit in hoofdstuk 9 meer in detail. In de afgelopen vijf jaar (2015-2019) is in 91% van 117 onderzochte stormvogels plastic gevonden. Tussen 2002 en 2019 spoelden er in Duitsland 818 noordse stormvogels aan die voor dit onderzoek zijn gebruikt. De langetermijntrend laat zien dat het gewicht van plastics in deze magen langzaam afneemt. Dit is vergelijkbaar met de trends in Nederland en van de gehele Noordzee.

De noordse stormvogel behoort tot de familie van de buissnaveligen, samen met

onder andere albatrossen en pijlstormvogels. In de laatste hoofdstukken van deze speciale uitgave wordt aandacht geschonken aan de familieleden van de noordse stormvogel. Harro Müller beschrijft in hoofdstuk 10 kort het voorkomen en gedrag van de nauwe verwant van de noordse stormvogel, de zuidelijke stormvogel *Fulmarus glacialoides* (figuur 3). In het daaropvolgende hoofdstuk worden door Jochen Dierschke alle waarnemingen van buissnaveligen in Duitse wateren besproken. Tot nog toe zijn er twaalf soorten in het Duitse deel van de Noordzee waargenomen en bevestigd. Naast de noordse stormvogel zelf gaat het vooral om pijlstormvogels (bijvoorbeeld grauwe pijlstormvogels *Ardena grisea*) en stormvogeltjes (bijvoorbeeld vaal stormvogeltje *Hydrobates leucorhous*), maar ook de beroemde wenkbrauwalbatros *Thalassarche melanophris*, die tussen 2014 en 2019 regelmatig op Helgoland op bezoek was, wordt beschreven.

Samenvattend kan worden gezegd dat deze speciale uitgave een goed en helder overzicht geeft van de recentste onderzoeksgegevens en interessante feiten en weetjes over de noordse stormvogel. De focus op Duitse gegevens beperkt het beeld weliswaar enigszins, maar de soort is natuurlijk een reiziger, en veel van de informatie is ook op andere delen van de Noordzee en de soort in het algemeen van toepassing. Door Duitse en Engelse onderschriften bij de grafieken en tabellen, én de Engelse samenvattingen, hoeft een niet-vloeiende beheersing van het Duits geen belemmering te zijn om deze bijzondere uitgave aan te schaffen of te downloaden. Een grote hoeveelheid mooie kleurenfoto's van noordse stormvogels in hun leefomgeving ronden de uitgave af en maken het tot een aantrekkelijk boekwerk. De speciale uitgave is geprint op *glossy* papier, wat de hoogwaardige kwaliteit van de foto's nog versterkt.

Inhoudsopgave:

1. K. Borkenhagen, L. Enners & M. Gottschling. Der Eissturmvogel – ein echter Hochseevogel: 8-14.
2. H. Müller. Erste Berichte über den Eissturmvogel in der Entdeckerzeit – ‘Der Malle mucke frist biß er fast umbfällt’: 16-21.
3. V. Dierschke, J. Dierschke & E. Ballstaedt. Brutbestand und Bruterfolg des Eissturmvogels *Fulmarus glacialis* auf Helgoland: 22-28.
4. K. Borkenhagen & N. Markones. Verbreitung des Eissturmvogels *Fulmarus glacialis* in der deutschen Nordsee: 29-35.
5. O. Geiter. Der Eissturmvogel als Helgoland-Ringvogel: 36-39.
6. M. Gottschling, A. & B. Metzger. Ungewöhnliche Fangmethoden – Eissturmvogelberingung auf der Nordsee: 52-57.
7. N. Dehnhard. Eissturmvogel – Verbreitung im Sommer und Winter, basiert auf Trackingdaten: 58-64.
8. V. Dierschke & S. Garthe. Bestandsentwicklung und Gefährdungsfaktoren des Eissturmvogels *Fulmarus glacialis* im Nordost-Atlantik: 65-71.
9. S. Kühn, N. Guse, S. Garthe, L. Enners & J.A. van Franeker. Der Eissturmvogel und das Plastik: 72-82.
10. H. Müller. Die südliche Schwester: Silbersturmvogel: 83-85.
11. J. Dierschke. Hochseevögel in Deutschland – das Vorkommen der Röhrennasen in der deutschen Nordsee: 86-93.

Susanne Kühn, Wageningen Marine Research, Den Helder (susanne.kuehn@wur.nl)

Willem Beekhuizen, Bilthoven (me@willebbeekhuizen.eu)

[verschienen 14 mei 2023]